

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Світлана Володимирівна ЛОЗІНСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
lozinskasw@ukr.net

УДК 340. 15+347

ЗАПОВІТ ЗА РИМСЬКИМ СПАДКОВИМ ПРАВОМ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ У ПРАВО КРАЇН ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Проводиться порівняльний аналіз основних критеріїв до заповіту у спадковому праві Римської держави щодо умов його дійсності, формальних вимог до кола спадкоємців, процедури складення та види заповітів. З'ясовано сутність принципу свободи заповіту. Протягом XII–XIII ст.ст. у Західній Європі з'являються перші кодифікаційні збірки законів, відбувається рецепція римського права, виникає міське право, розповсюджується також канонічне право. Одним з джерел середньовічного права стає римське право. Досліджується рецепція правових норм заповіту в середньовічне канонічне право Європи. З введенням християнства частину майна, яка належала спадкодавцю, перестали хоронити і спалювати разом з трупом. Замість цього її стали роздавати на богоугодні справи, на благо душі померлого. Канонічне право заповітів засновувалось на юрисдикції церкви і церковних судів, а сам заповіт вважався релігійним актом вираження останньої волі помираючого. Свобода заповіту розумілась, як свобода вносити вклади на релігійні та добродійні справи. Римське право щодо заповітів було суттєво доповнено каноністами двома важливими інститутами: виконувача заповіту та призначення управителя для

розподілу власності людини, яка померла без заповіту. Канонічне спадкове право посилило захист інтересів дружини померлого та його дітей від позбавлення спадщини заповідачем. Спадкоємцю також надавалося право відмовитися від прийняття спадщини, якщо обов'язки, які виникали у зв'язку з цим, перевищували його можливості. Завдяки рецепції римського права, яка мала місце у Середньовічній Західній Європі, каноністи створили своє нове право заповітів — частково на основі германо-християнських інститутів і частково на основі класичного римського спадкового права, яке було відоме церкві й давно нею використовувалося. Римське спадкове право за відсутності заповіту було подібним до інституту германського народного права в тому, що головною його метою було забезпечити спадкоємця глави сім'ї. Однак римське право значно повніше визначало правові аспекти спадкування.

Ключові слова: римське право, заповіт, рецепція, виконавець заповіту, канонічне спадкове право.

Римське право посідає особливе місце в історії розвитку правових систем людства. Уже давно не існує Давньоримської держави, немає також практичного застосування її права, проте інтерес до цього в науковців не згасає й донині. Завдяки досконалим правовим положенням, конструкціям, прогресивним правовим ідеям та засадам воно мало позитивний вплив на розвиток правових систем багатьох держав Європи, зокрема України.

Спадкування належить до тих інститутів цивільного права, що почали своє формування в давні часи історії людства і пройшли довгий шлях еволюції. Основні поняття спадкового права з'явилися ще в римському праві, пізніше вони були відтворені цивільним правом нових народів і дотепер лежать в основі спадкового права більшості сучасних правових систем.

Інститути римського права, зокрема спадкування, завдяки своїй універсальності та логічній об'єктивності поступово стали невід'ємною якісною складовою частиною романо-германської системи права, що зумовило не лише збереження їх змістовної сутності, але й забезпечило їх наповнення відповідним теоретичним змістом [1, с. 15] У державах, які належать до романо-германського типу правових систем, національне право та юридична доктрина склалися під впливом римського права, у результаті рецепції його положень. Загалом, рецепцію римського права оцінюють як явище, які відображає вплив цієї «материнської» правової системи на право більш пізнього часу, результатом чого є формування і вдосконалення європейських правових систем сучасності [2, 278].

Актуальність обраної теми дослідження випливає із того, що право Юстиніана щодо інституту спадкування за заповітом мало суттєвий вплив на формування візантійського права, яке згодом послу-

жило фундаментом рецепції римського права у Східній та Західній Європі у середні віки.

Теоретичним підґрунтям дослідження окресленої тематики стали праці В. Вовк, С. Гринько, Т. Горбаченко, Р. Достдар, П. Захарченка, К. Калюжного, Р. Калюжного, В. Лубського, М. Лубської, О. Неліна, О. Підопригори, Є. Орача, Б. Тищика, Є. Харитоновна, Т. Харитоновної, С. Харьковщенко, П. Музиченка та інших науковців, що займалися вивченням питань розвитку римо-візантійського законодавства та його впливу на формування канонічного спадкового права періоду Середньовіччя.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей змісту, порядку складання та умов дійсності заповіту, які передбачалися правом Давньоримської держави та дослідження подальшої рецепції правових норм заповіту у середньовічне канонічне спадкове право Європи.

У спадкових нормах стародавньої держави чітко простежується принцип свободи заповіту. На різних етапах суспільного розвитку ставлення до написання заповіту, можливості на власний розсуд розпорядитися своїм майном після смерті суттєво змінювалося. Питання про свободу заповіту було порушене багатьма існуючими спадковими теоріями. Якщо було визначено, що спадкове право базується на сімейних началах, то спадкоємці спадкували за законом. І навпаки, якщо сім'я відводилася незначна роль, то тоді за заповітом затверджувалася необмежена свобода [3, с. 504].

Спадкування за заповітом — це спадкування в порядку та на умовах, визначених самими спадкодавцем і зазначеним ним у спеціальному розпорядженні, заповіті (*testamentum*). Протягом усього періоду розвитку Римської держави до заповіту висувалися різні вимоги які стосувалися як змісту, так форми, проте незмінним залишався характер самого заповіту, як одностороннього формального правочину. Суттєвою особливістю такого правочину було те, що спадкодавець міг у будь-який момент його скасувати. Наступною особливістю заповіту вважалося, що це розпорядження з відкладальною умовою, тобто набувало чинності з настанням умови — смерті заповідача.

У заповіті заповідач міг призначити спадкоємця (*heres*), який стане його наступником у тому обсязі прав і обов'язків, носієм яких він був сам, а також встановити спеціальні розпорядження — легати, манумісії, призначення опікунів, фідейкоміси та інше [4, с. 663, 672].

Вважалося, що у своїх діях спадкодавець не був повністю самостійним щодо вираження своєї волі щодо спадкового майна. На нього накладалися обмеження, як моральні, так і юридичні. Не згадані в заповіті близькі родичі спадкодавця, зокрема діти (підвласні та еманциповані), батьки, брати та сестри, могли оскаржити заповіт у суді центумвірів, мотивуючи тим, що спадкодавець порушив моральний борг перед ними [4, с. 661].

У найдавніший період розвитку права заповідач користувався необмеженою свободою щодо розпорядження своїм майном. У Законах XII таблиць зазначалося, «як домовладика розпорядиться щодо

свого майна, так і буде (*uti legassit super pecunia tutelave suae rei ita ius esto*). Із занепадом старої патріархальної сім'ї з та моральних звичаїв спостерігалася тенденція, коли заповідачі зловживали цією свободою у складанні заповіту. Спадкове майно могло перейти абсолютно стороннім або випадковим особам, а найближчі родичі могли нічого не отримати. На цьому ґрунті з часом з'явилися обмеження в заповідальній свободі заповідача, які згодом оформилися у так звану обов'язкову частку при спадкуванні за законом. Тенденція полягала у тому, щоб в випадку складення такого заповіту їм забезпечувалося (окрім особливих випадків) отримання деякого мінімуму спадщини [5, с. 232].

За давнім цивільним правом на заповідача лягало обмеження, що своїх безпосередньо підвладних членів сім'ї (*sui heredes*) він не повинен замовчувати, він повинен їх призначити спадкоємцями або прямо позбавити спадщини, не зазначаючи при цьому поважної причини.

У найдавніший період заповіт складався на народних зборах; тому позбавити спадщини найближчих родичів без поважної причини спадкодавцю може завадити страх перед громадською думкою. Позбавлення спадщини підвладних синів мало здійснюватися поіменно, стосовно кожного з них; доньок могли не називати по іменах, обмежившись загальним висловом: «всі інші мої підвладні позбавляються спадщини». Недотримання зазначених вимог по відношенню до сина, тягло за собою нікчемність заповіту і відкриття спадщини за законом (*ab intestato*). Недотримання вимог заповіту стосовно доньок чи онуків означало, що заповіт зберігав силу, внаслідок чого вони спадкували разом з іншими спадкоємцями.

Згодом при розгляді спадкових справ у спеціальних судах (центумвіральні суди) виробилося правило, за яким найбільш близьких родичів недостатньо лише згадати в заповіті, їм потрібно призначити певний мінімум майна (обов'язкову частку) [5, с. 232].

Якщо заповідач не дотримав цієї вимоги, то спадкоємець, який має право на таку частку та не отримав її, міг подати особливий позов (*querela inofficiosi testamenti*) на заповіт, у якому порушуються моральні обов'язки. За наявності серйозних підстав, суд виходив з того, що заповідач не до кінця розуміє значення своїх дій і, відповідно заповіт міг бути визнаний недійсним. Право на обов'язкову частку також могло належати емансипованим дітям, повнорідним та єдинокровним братам і сестрам заповідача. Розмір обов'язкової частки визначали в розмірі однієї четвертої тієї частки, яку б отримала ця особа при спадкуванні за законом.

Якщо обов'язкова частка не встановлена з поважної причини, то заповіт зберігав повністю юридичну силу. Поважність причини встановлювалася у класичний період на розсуд суду; Юстиніан дав вичерпний перелік підстав для позбавлення обов'язкової частки: наприклад, спричинення небезпеки для життя заповідача, укладення шлюбу донькою, яка не досягла 25 років всупереч волі батьків.

До складання заповіту пред'являлися особливо суворі вимоги, які називали умовами дійсності заповіту:

— наявність активної заповідальної здатності (*testamenti factio activa*), тобто право складати заповіт. Таке право мали римські громадяни та латини, за винятком недієздатних та обмежено дієздатних. Заповідальною правоздатністю не володіли раби, перегріни (хоча вони могли заповідати за правом перегрінів), віровідступники та єретики, душевнохворі, неповнолітні (навіть за наявності згоди піклувальника), марнотратники, підвладні, глухонімі від народження та ті особи, які не могли висловити свою волю доступним способом. Жінки до II століття не могли бути заповідачами, навіть якщо були особами свого права. Згідно з *lex Voconia* (169 р. до н.е.) заборонялося призначати жінок, окрім весталок, спадкоємцями громадян, які володіють майном вартістю у 100 тисяч сестерціїв і вище. Цей захід мав на меті приборкати марнотратство жінок вищої верстви населення [6, с. 218] З II століття їм надається право заповідати лише зі згоди піклувальника [7, с. 495] «113 ... Жінки були в кращих умовах, ніж чоловіки, саме чоловік молодший 14 років складати заповіт не може, навіть за участю опікуна; жінка ж може, тому що вона, досягнувши 12-річного віку, набуває права складати заповіт» [8, с. 58].

В окремих випадках рабів призначали спадкоємцями за заповітом, що у свою чергу, передбачало їх відпущення на свободу. Вони приймали на себе всі борги свого господаря та не могли відмовитися від спадщини. Якщо раб до відкриття спадщини відчужувався господарем, то він приймав спадщину за наказом свого нового господаря, якому й переходила спадщина. Якщо раба до відкриття спадщини відпускали на волю, тоді, стаючи спадкоємцем, він самостійно вирішував питання про прийняття спадщини чи про відмову від неї; [9, с. 278];

— пасивна заповідальна здатність (*testamenti factio passiva*), тобто право бути спадкоємцем. Такого права не мали особи, яких не було в живих на момент смерті спадкодавця, за винятком постумів (*postum*), тобто дітей, зачатих за життя спадкодавця і народжених після його смерті, та окремі категорії юридичних осіб — держава, муніципії, колегії [10, с. 89]. Такою здатністю також не володіли діти осіб, які вчинили державні злочини.

За законами періоду правління Августа (*Julia de maritandis ordinibus* та *Papia Poppaea*), які стосувалися покращення демографічної політики, вживалися заходи з подолання безшлюбності та бездітності, зокрема неодружені чоловіки у віці 25–60 років і незаміжні жінки 20–50 років могли отримати спадщину за заповітом лише після найближчих родичів; після іншого заповідача вони могли отримати спадщину лише у випадку, якщо протягом 100 днів після відкриття спадщини укладуть новий шлюб [11, с. 305];

— призначення спадкоємця. Заповіт, у якому не вказане ім'я спадкоємця, вважався недійсним. Заповідач повинен вказати поіменно підвладних синів, а що стосується доньок, то згадати їх загалом,

при цьому зазначивши, призначає він їх спадкоємцями чи позбавляє спадщини. Причин позбавлення спадщини дозволялося не вказувати, але в період класичного права, вони були необхідні;

— *дотримання форми заповіту*. Кожному історичному періоду відповідала своя форма заповіту. Римська юриспруденція залишила такі історичні форми заповіту:

1) усний заповіт у священних коміціях (*testamentum comitiis calatis*). Священні коміції (народні збори) збиралися з цією метою два рази на рік. Заповідач привселюдно призначав спадкоємців та легатаріїв, призначав опікуна для дружини та дітей;

2) усний заповіт перед військом, готовим до бою (*testamentum in procinctu*). Таким чином виражав свою волю щодо майна воїн перед військом, що виступало в похід чи готувалося до бою [12, с. 454].

Обидві ці форми мали низку недоліків, зокрема полягали в усному оголошенні спадкових розпоряджень, що не завжди відповідало інтересам заповідача; заповіт перед військом не зручним був для осіб, котрі не входили до складу війська, зокрема похилим у віці чоловікам і хворим, які особливо були у ньому зацікавлені;

3) письмовий заповіт у присутності семи свідків (*tabulae testamenti*). Це надавало заповідальному акту урочистості. Свідками могли бути тільки вільні й дієдатні особи. Процес здійснення заповідального акту був безперервним з самого початку і до повного завершення. Спадкодавець оголошував свідкам про те, що в цьому документі його заповіт, підписував його сам і давав для підпису свідкам, які засвідчували свої підписи печатками. Свідки, що були присутні при складанні заповіту, могли записувати висловлену волю, проте для дійсності заповіту це не мало ніякого значення [12, с. 278]. Заповіти сліпих осіб здійснювалися за участю нотаріуса;

4) письмовий заповіт, переданий на зберігання до судової установи (*testamentum apud acta conditum*). Такі заповіти з'явилися в період домінанту та були публічною формою заповіту. Заповідач міг висловити свою волю в суді і вона заносилася в протокол, який зберігався в архіві суду;

5) письмовий заповіт, переданий на зберігання до імператорської канцелярії (*testamentum principi oblatum*). Заповідач міг передати свою останню волю, висловлену письмово, імператорові, який і оголошував її після смерті заповідача;

6) військовий заповіт (*testamentum militis*) — заповіт, який здійснювали солдати. До нього висувалося найменше вимог, оскільки він вчинявся у стані молодосвідченості: «109. Від обов'язку додержуватися при складанні заповіту вищевказаних форм звільнені імператорськими указами воїни через надзвичайну їхню недосвідченість, тому їх заповіт вважається дійсним в будь-якому разі, хоча б вони і не закликали законної кількості свідків, і не продали спадкового майна удаваним способом, і не заявили б урочисто своєї останньої волі» [13, с. 500].

Таким чином, при всій різноманітності форм і видів заповітів протягом усіх періодів існування Римської держави можна простежити важливий принцип — заповіт складався особисто заповідачем, а не його представником. Траплялися випадки, коли заповіт, складений відповідно до всіх вимог, міг втратити силу до відкриття спадщини внаслідок відміни його спадкодавцем, або внаслідок складення нового заповіту, або зривом відповідних печаток згідно з преторським правом.

Рецепція римського права розпочалася у XI–XII ст. і охопила практично усю тогочасну Європу. Фундаментом рецепції римського права як у Західній, так і Східній Європі було візантійське право. На відміну від більшості держав середньовічної Європи, у Візантії зберігалося єдине кодифіковане законодавство, яке поширило свою чинність на всю територію імперії. Візантійське право є унікальним явищем для Європи періоду Середньовіччя, оскільки характеризується відносно високим ступенем стабільності, внутрішньої цілісності та здатністю пристосуватися до різних політико-економічних умов. Ці якості права у Візантії визначалися низкою історичних факторів, серед яких особливе значення мали традиційно сильна центральна імператорська влада, римська правова спадщина, візантійська християнська церква [14, с. 121].

Окремі елементи рецепції римського права спостерігаються вже у перших збірках канонічного права. Духовною складовою канонічного права є ідеї та догмати християнської релігії у католицькому (західнохристиянському) трактуванні. Юридичним підґрунтям є норми римського права [15, с. 120]. Канонічне право починає розвиватися після визнання християнства провідною релігією в Римській імперії у IV ст. У XII ст. воно було кодифіковано болонським монахом Граціаном («Декрет Граціана»). У XIII ст. за наказом папи Григорія IX відбувалися подальші кодифікації. Тому канонічне право є елементом середньовічної Західноєвропейської цивілізації, яке суттєво впливало на розвиток багатьох цивільно-правових інститутів — шлюбу, спадкування, речового, договірнього права, судочинства.

Канонічне право внесло суттєві зміни в інститут спадкування. Беручи за основу вимоги римського права щодо умов дійсності заповіту, каноністи доповнили їх тезою про святість бажань заповідача, які виражали його останню волю і були пов'язані з порятунком душі небіжчика-християнина. Вираження спадкодавцем своєї останньої волі у заповіті розглядався як релігійний акт, який здійснювався в ім'я Отця, Сина і Святого Духа і передбачав, разом з передачею душі Богу і Діві Марії, а тіла — певній церкві, ще й передачу якоїсь частки майна церкві на спомин душі померлого [15, с. 128]. Оскільки складання заповіту (духівниці) вважалося релігійним актом, дає логічне пояснення, чому церква привласнювала собі і юрисдикцію над спадщиною без заповіту. Заборонялося знищувати майно померлого, пропонувалося спрямовувати його на богоугодні справи. Смерть без заповіту вважалася різновидом гріха [16, с. 248].

Якщо людина не виразила свою останню волю, вона відповідно, померла без покаяння. Тому майно померлого без заповіту використовувалося на благо його душі. Таким чином, майно такої людини з'являлося в руках церковного судді, тобто єпископа чи його замісника, «офіціала». Згідно з канонічним правом та частина майна, яку не можливо було забрати у дружини та дітей за заповітом, і була тією частиною, яку вони успадковували без заповіту, а інші родичі зовсім не мали права на спадщину, якщо заповідач не згадав їх у своїй останній волі [17, с. 367, 368].

З XII ст. вимоги до заповіту були зведені до мінімуму. Дійсними заповітами вважалися не лише «останні слова», висловлені священнику при сповіді помираючою людиною, але й усні заповіти також. Так, у декретальному листі папи Олександра III до єпископа Остії зазначалося: «Ми постановляємо, що всі заповіти, вчинені вашими парафіянами в присутності свого священника і трьох чи двох інших придатних осіб, є постійно дійсними». За іншою постановою Олександра III дійсними вважалися усі розпорядження про передачу майна небіжчика з благочестивою метою, якщо вони були засвідчені двома чи трьома особами [18, с. 224–225]. У майбутньому було визнано усні заповіти — остання воля помираючого, яка виражена священнику або свідкам. Священик міг розпорядитися часткою майна на благо душі померлого. Проте родичам залишалося 2/3 майна. Спадкоємець також мав право відмовитися від спадщини.

Отже, канонічне право доповнило заповітами з благодійною метою перелік тих видів заповідальних розпоряджень, які за римським правом, вважалися дійсними і без дотримання необхідних формальностей.

Також посилився захист інтересів того з подружжя, який залишився в живих, і дітей від позбавлення спадщини заповідачем. За нормами римського права спадкоємець не міг бути позбавлений «законної частки» у спадщині. Спочатку ця частка встановлювалася в розмірі однієї четвертої (Фальцідієва четвертина) від того, що спадкоємець отримав би без заповіту, а потім — третини і навіть половини, якщо в заповідача залишалося п'ять чи більше дітей. До таких спадкоємців належали діти і внуки, а якщо їх не було — то батьки, крім дружини. Канонічне право збільшило цю долю і включило до цього переліку дружину, виключивши внуків і батьків померлого [17, с. 367]. Канонічне право збільшило обов'язкову частку і встановило, що якщо у померлого залишалися дружина й діти, то заповіт не міг позбавити її чи їх більш ніж третини власності, що підлягає розподілу за заповітом. Якщо ж у померлого залишалася тільки дружина чи тільки діти, то вона чи вони отримували половину спадкового майна.

Цікавим доробком до римського права заповітів було створення каноністами у XII ст. нового інституту виконувача заповіту, тобто виконувача духівниці. Після смерті заповідача, замість прийняття спадщини спадкоємцем, призначена в заповіті виконувачем духівниці особа брала на себе володіння всією власністю, яка належить розпо-

ділу. Не спадкоємець, а виконувач заповіту здійснював права заповідача і виконував його обов'язки. Він міг пред'являти боржникам заповідача позови в світських судах, однак спадкоємці за заповітом могли подавати на нього позов до церковного суду. Примусити виконувача заповіту віддати законну частину майна дружині та дітям заповідача також можна було тільки в церковному суді [17, с. 367]. З часом церковні суди розробили практику призначення управителя для розподілу власності людини, яка померла без заповіту. Його функції були такими ж, як у виконувача заповіту [15, с. 129; 17, с. 368].

Таким чином, заповіт у римському спадковому праві протягом століть змінював свій характер та особливості укладення. Одним з основних принципів спадкування простежується свобода заповіту, корені якого мають давнє походження. Ця свобода передбачає можливість фізичної особи на власний розсуд розпорядитися своїм майном на випадок смерті у межах, визначених діючим законом. У римському праві також простежується принцип свободи вибору у призначенні спадкоємців, яких закликають до спадщини. Цей принцип є диспозитивним за своїм характером, тому що передбачає для спадкоємців як можливість прийняти спадщину, так і відмовитися від неї з різних міркувань.

Отже, правові норми, які регулювали заповіт у спадкових відносинах, були удосконалені каноністами у Західній Європі періоду Середньовіччя, використовуючи рецепцію класичного римського спадкового права на базі основних германо-християнських інститутів. Основною метою римського спадкового права при відсутності заповіту було забезпечення спадкоємця глави сім'ї, що й робило його подібним до такого ж інституту в германському народному праві. У порівнянні з германським правом римське право значно повніше визначало правові засади спадкування. Система управління майном померлого за допомогою виконувачів заповітів та управителів, яка була сформована в канонічному праві церкви періоду Середньовіччя, була збережена в англійському та американському праві.

Список використаних джерел

1. Дыдынский Ф. Институции Гая / текст и перев. Ф. Дыдынский. Варшава : Типография К. Ковалевского, 1891. 422 с.
2. Харитонов С., Харитонova О. Від осмислення рецепції римського права — до формування загальної теорії взаємодії правових систем. *Право України*. 2014. № 1. С. 274–297.
3. Достдар Р. М. Принцип свободи заповіту в контексті прав неповнолітніх осіб. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). у 2-х т. Одеса : Гельветика, 2017. Т. 2 С. 503–506.
4. Дождев Д. В. Римское частное право. М. : НОРМА, 2000. 784 с.
5. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. М. : Зерцало, 2007. 408 с.
6. Римское частное право / под ред. И. Б. Новицкого и И. С. Перетерского. М. : Новый Юрист, 1997. 512 с.

7. *Покровский И. А.* История римского права. СПб. : Летний сад, 1999. 533 с.
8. Памятники римского права: Законы 12 таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. 608 с.
9. *Підпригора О. А.* Основи римського приватного права. К. : Вентурі, 1997. 336 с.
10. *Крестовська Н. М., Канзафарова І. С.* Основи римського приватного права. Одеса : Фенікс, 2006. 160 с.
11. *Санфилиппо Ч.* Курс римского частного права. М. : БЕК, 2002. 400 с.
12. *Гримм Д. Д.* Лекции по догме римского права. М. : Зерцало, 2003. 496 с.
13. *Гай.* Институції (вибрані фрагменти). *Підпригора О. А., Харитонов Є. О.* Римське право. К. : Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
14. *Шапенко Л. О., Недогибченко Н. І.* Візантійське законодавство та його вплив на формування права України. *Карпатський правничий часопис.* 2015. № 9. С. 120–125.
15. *Харитонов Є. О.* Історія приватного права Європи: Західна традиція. Одеса : АО БАХВА, 2001. 328 с.
16. История государства и права зарубежных стран : ч. 2 / под общ. ред. Н. А. Крашенинниковой и О. А. Жидкова М. : НОРМА-ИНФРА, 1998. 624 с.
17. Церковне (канонічне) право / В. І. Лубський, Є. А. Харьковщенко, М. В. Лубська, Т. Г. Горбаченко. К. : Центр учбової літератури, 2014. 640 с.
18. *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования. М., 1998. 624 с.

Надійшла до редакції 01.06.2019

Lozinska, S. V. The Will under the Roman Succession Law and its Reception in the Law of the Countries in the Period of the Middle Ages

The article carries out the comparative analysis of the main criteria to the will in a succession law of the Roman State, in particular, concerning conditions of its reality, formal requirements to a circle of successors, procedures of drawing up and types of wills. It has been established the essence of the principle of freedom of the will. In the XIIth – XIIIth centuries in Western Europe one could find the first codified collections of laws, the reception of Roman Law, emergence of a municipal right, as well as extension of Canon Law. The Roman Law becomes one of the sources of the medieval right. It has been investigated the reception of legal norms of the will in a medieval Canon Law of Europe. With introduction of Christianity a part of property which belonged to the testator was ceased to be buried and burnt together with a corpse. Instead, it was distributed on charity for the benefit of soul of the dead. The Canon Law of wills was established based on jurisdiction of church and ecclesiastical courts, and the will was considered as the religious act of expression of the last will of the dead. Freedom of the will was considered as freedom to make contributions on religious and charitable affairs. As for the wills, the Roman Law was significantly complemented by canonists with two important institutes: an executor of the will and appointment of the managing director to distribute property of the person who died without will. The Canon Succession Law enforced protection of interests of the wife of the dead and his children against deprivation of heritage by the testator. The successor was also granted the right to refuse inheritance acceptance if duties which arose in this regard exceeded his/her opportunities. Thanks to the reception of Roman Law which took place in medieval Western Europe canonists created the new right of wills — partially based on German-Christian institutes and partially on the classical Roman Succession Law which was known to church and was used by it long ago. If there was no will, the Roman Succession Law applied the norms similar to the institute of the German National Law, i.e. its main goal was to provide the successor of the head of the family. However the Roman Law defined legal aspects of inheritance much more broadly.

Keywords: Roman Law, testament, reception, executor of will, canon hereditary right.

